

УДК 371

ФОРМУВАННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Алексєєнко-Лемовська Людмила Владиславівна,
кандидат педагогічних наук
РВНЗ «Кримський гуманітарний університет»

Актуальність дослідження. Реформування системи освіти, її концептуальних, організаційних основ у контексті соціально-економічних перетворень, які відбуваються в Україні, не мисляться без виховання і розвитку творчої особистості, її загально-естетичної культури.

Тематика і зміст театралізованих ігор мають моральну направленість, формують смак дитини, приносять величезну користь для духовного виховання, сприяють творчому розвитку. Отже, їх значення важко переоцінити. Але, на жаль, питанню місця театралізованої діяльності, їх впливу на естетичний розвиток дитини, приділяють недостатньо уваги.

У зв'язку із актуальністю зазначеної проблеми ми вбачаємо **мету** в аналізі й узагальненні наявних у психолого-педагогічній літературі різних підходів до визначення сутності, психологічних основ ігрової діяльності і класифікації ігор.

Аналіз досліджень і публікацій. Гру як особливу форму життя дитини в суспільстві, досліджували П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, Д. Ельконін тощо. Вчені акцентували на тому, що мотиви гри закладені в її змісті. У грі спостерігається активне прагнення до певної мети, що зумовлює її результативність і веде до накопичення пізнавального, емоційного досвіду. О. Леонтєв зробив висновок, що „в процесі діяльності дитини виникає суперечність між бурхливим розвитком потреби взаємодіяти з предметами, з одного боку, та способами реалізації цієї взаємодії - з іншого. Дитина прагне до певних дій, але при цьому не володіє тими операціями, які потрібно здійснювати відповідно до реальних предметних умов реалізації цих дій. Ця суперечність може бути усунута лише в одному виді діяльності - у грі. Тільки в ігровій діяльності необхідні операції можуть бути замінені іншими операціями, а її предметні умови іншими предметними умовами, причому зміст самої дії зберігається” [2, с. 475].

Проблема гри була завжди актуальною. Основну форму вияву дитячої активності з перших років її життя вивчали О. Запорожець, Е. Ельконін. Дитячі ігри в контексті фізичного виховання дітей дошкільного віку досліджував Є. Покровський. Взаємозв'язок гри та систематичного навчання дітей дошкільного віку висвітлював П. Каптерєв. Відомий київський педагог І. Сікорський вніс значний вклад у вивчення цієї проблеми. Проблемі створення національного дитячого садка і народних ігор присвятила праці С. Русова. Соціальне значення дитячої гри досліджував психолог М. Рубінштейн. Взаємозв'язку гри й праці присвятив свої праці Я. Чепіга. Організацію літніх майданчиків і методику проведення рухливих ігор розробляла А. Гендрихівська. Методичні засади застосування дитячої гри вивчали О. Дорошенко, С. Русова, Л. Шлегер та інші. Психологічні аспекти розвитку дитячої гри досліджували В. Вагнер, А. Смирнов. Великий вплив на формування суспільного дошкільного виховання в Україні мали зарубіжні педагоги Ф. Фребель, М. Монтесорі, О. Декролі, які створили оригінальні концепції та методичні системи дошкільного

виховання. НИНІ формування суспільної спрямованості дитини-дошкільника в грі досліджує Л. Артемова, яка розглядає проблеми спілкування дитини в процесі гри, її взаємодії, розвиток симпатії під впливом ігрової діяльності тощо. Значну вагу проблемам дитячої гри приділяє А. Богуш у своїх наукових пошуках. Етнографічні засади гри досліджує Н. Побірченко. Стародавні творчі ігри українських дітей, культурно-історичні джерела ігор-драматизацій і театралізованих ігор досліджує Н. Кудикіна.

У педагогічній практиці існує певний досвід використання гри у навчанні. Цьому присвячені роботи Н. Анікеєвої, В. Бедерханової, Н. Волкової, І. Добрянського, А. Капської, В. Платонова, Л. Савенкової, Г. Селевко, С. Шмакова, О. Штепи, М. Кларіна, Д. Ельконіна тощо. Г. Селевко вказує на місце і роль ігрових технологій в навчальній практиці, широку типологію педагогічних ігор, специфіку ігрових технологій. Автор стверджує, що „педагогічна гра володіє суттєвою ознакою - чітко визначеною метою навчання і відповідним їй педагогічним результатом, які можуть бути обґрунтованими, виокремленими явно і характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю”[4. с. 52].

Виклад основного матеріалу дослідження. Гра є одним з найбільших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Її назвали “супутником дитинства”, хоч у житті граються не тільки діти, а й дорослі. Дитяча гра - це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. Мати дитинство - це передусім мати право на розвиток власної ігрової діяльності, яка є важливою складовою дитячої субкультури. Водночас гра є могутнім виховним засобом, у ній реалізується потреба людської природи. Гра - це обов'язкова умова успішного розвитку та саморозвитку, це закладений в дитині самою природою принцип осягнення себе та оточуючого світу. Діти з цікавістю і захопленням сприймають фразу “давай пограємось”. Вони із великим задоволенням займаються тим, що їх по-справжньому захоплює, дозволяє вільно виражати свої думки, бажання, фантазії.

У грі проявляються індивідуальні особливості та взаємини дітей. Гра не повинна бути самоціллю. Це, перш за, все організований вихователем спосіб взаємодії дітей. Через гру вихователь може поступово впливати на характер дітей, корегувати їхню поведінку, відмічати ті чи інші закономірності.

Театралізована діяльність у старшому дошкільному віці - один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дитини, який впливає на творчі прояви дітей. За Л. Виготським „акторська праця є своєрідною творчістю психофізіологічних станів людини” [1].

Театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один з найулюбленіших видів творчості. Ще С. Руссова довела природність „драматичного інстинкту малюків”. Діти щиро включаються у театральну діяльність, стимульовані літературними, ігровими, особистісними мотивами. У них з'являється потреба в самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів.

Види театралізованої діяльності старших дошкільників класифікують:

- за способом організації (індивідуальні чи колективні ігри),
- за змістом театралізованої діяльності (ігри за сюжетами літературних творів, ігри-драматизації, інсценування),
- за видами ігрового матеріалу (театр ляльок, театр іграшок, пальчиковий

театр тощо).

Видатний педагог С. Русова була однією з перших, хто систематизував різні види театралізованої діяльності і вбачала в ній ефективний засіб естетичного розвитку [3, с. 46].

Кожна складова частина дитячої художньої діяльності має свої виражальні засоби і відповідні можливості для самовираження особистості, а в комплексі вони створюють театралізовану гру.

До театралізованих ігор належать ігри-драматизації та ігри на теми літературних творів.

Гра-драматизація полягає в зображенні, розігруванні в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів. Сюжет гри, послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв визначаються текстом літературного твору. Гра-драматизація відбувається за задалегідь заданим сюжетом і передбачає ролі, регламентовані межами авторського тексту. Дітям необхідно дослівно запам'ятати текст, усвідомити перебіг подій, образи героїв казки чи оповідання і зобразити їх саме такими, якими вони є у творі. Літературний твір своїм змістом визначає, які дії необхідно виконувати, однак він не містить вказівок щодо способів їх утілення - рухів, міміки, інтонації. Така гра є значно складнішою для дітей, порівняно з тією, в якій наслідується побачене в житті. Вона допомагає усвідомити ідею твору, його художню цінність, вчить дітей виражати свої почуття, сприяє розвитку пам'яті, мовлення, вияву самостійності, творчості в доборі зображувальних і виражальних засобів для створення образів.

Гра-драматизація потребує від дітей таких творчих здібностей: поетичного слуху - особливо чутливого сприйняття змісту і форми літературного тексту в єдності, а також виразного мовлення дитини; здатності швидко сприймати й усвідомлювати зміст літературного твору; уміння зберігати жвавість вражень, передавати їх при створенні образу героя в грі, виражати до нього свої ставлення і почуття, що виникли на цій основі, користуючись при цьому мовою, рухами, мімікою.

Ці здібності є основою будь-якої пов'язаної з літературним текстом творчої діяльності.

Гра-драматизація здійснюється в кілька етапів: 1) підготовка до гри-драматизації, яка охоплює заходи, спрямовані на засвоєння літературного тексту: читання або розповідання тексту вихователем; прослуховування тексту в звукозаписі; бесіда з дітьми про особливості характерів голосів персонажів; переказування змісту тексту, під час якого діти закріплюють у своїй пам'яті послідовність подій, що відбуваються, прямої мови персонажів та ін.; переказування за виконаними дітьми ілюстраціями, сюжетними малюнками тощо; 2) збагачення знань дітей про персонажів та події, про які йдеться у грі; вправлення у виразному читанні тексту; підготовка атрибутів і декорацій. Цій меті служать спеціальні ігрові вправи, спрямовані на пошук і розвиток виражальних засобів (імітаційних рухів, почуттів, ходи, міміки тощо), необхідних для створення образу; 3) власне гра-драматизація, в якій розвиваються творчі здібності дітей.

Робота над грою-драматизацією починається з підбору художнього твору. Сюжет його має бути динамічним і цікавим, багатим на діалоги, яскраві персонажі. Без цього неможливо зацікавити дітей твором, його героями.

У дітей старшого дошкільного віку гра-драматизація має забезпечити: оволодіння дітьми прийомами інакомовності (алегорії), фантастичного

перетворення, перебільшення; вироблення вміння емоційно та інтонаційно виразного (залежно від змісту твору) характеризування персонажів, виявлення власного ставлення до них та їхніх учинків; опановування виражальними засобами, необхідними для виконання різних ролей, відображення рольових дій, взаємин; вміння розігрувати відомі і нові сюжети за змістом і мотивами літературних творів, казок та інших жанрів усної народної творчості; вміння використовувати і виготовляти атрибути, які характеризують типові риси образу, ознаки місця подій тощо.

Гра на тему літературного твору. Діти дошкільного віку відносно легко втілюють у грі сюжет літературного твору. Окремі герої настільки припадають їм до душі, що діти називають себе їхніми іменами, орієнтуються на їхню поведінку. Ігри на теми літературних творів менше прив'язані до сюжету і композиції конкретного твору, ніж ігри-драматизації. Вони можуть поєднувати події з різних літературних джерел, довільно інтерпретувати їх зміст, передбачати нових героїв.

Сюжет ігор дітей дошкільного віку нерідко поєднує в собі різні події, епізоди фільмів, вистав за мотивами казок. Джерелом інформації, яку використовують у своїх іграх старші дошкільники, є спостереження та розповіді дорослих, сюжети казок, оповідань, фільмів тощо.

Казки і розповіді по-різному втілюються в іграх дошкільників. Одні діти розігрують окремі епізоди казки, інші діють, як улюблений казковий герой, треті намагаються відтворити всю казку, дещо збагачуючи її зміст реальними життєвими фактами, виявляючи творчість і вигадку. Тому в самостійних іграх герої різних літературних творів можуть діяти дуже несподівано. Діти в них вільно примирюють непримиренних за сюжетом казки чи оповідання героїв, легко перемагають зло. Закінчуватися гра може так, як цього хоче дитина, а не так, як про це йдеться у творі.

Висновки. Театрально-ігрова діяльність стимулює особистісний розвиток дитини, розвиває естетичні почуття, здатність до перевтілення, самоповагу. Формуючи предметне середовище для самостійної театрально-ігрової діяльності, вихователь повинен враховувати рівень підготовленості дітей до участі в ній, продумувати можливі форми її здійснення, театрально-ігровий матеріал (персонажі, елементи декорацій), які покликані збуджувати у дошкільників бажання гратися. Розвиток театрально-ігрової діяльності дітей залежить і від особистості педагога, його емоційності, естетичної культури, вміння враховувати інтереси і нахили дошкільників, налаштовувати їх на втілення ігрових задумів.

Резюме. У статті показано необхідність гри в житті кожної дитини дошкільного віку; вплив багатьох чинників на формування особистості в процесі гри і розкрито особливості дитячої гри. **Ключові слова:** театрально-ігрова діяльність, естетичний розвиток.

Summary. The article deals with the necessity of a game in the life of every preschool age child; the influence of many factors on the formation of a personality in the process of a game and the peculiarities of children game. **Keywords:** theater and game activity, aesthetic development.

Резюме. В статье показана необходимость игры в жизни каждого ребенка дошкольного возраста; влияние многих факторов на формирование личности и раскрыты особенности детской игры. **Ключевые слова:** театрально-игровая деятельность, эстетическое развитие.

Література

1. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка // Вопросы психологии. 1966. № 6. С. 5-16
2. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. - М.: Изд.-во Москов. ун-та, 1972. - 445 с.
3. Русова С. Ф. Дошкільне виховання. - Катеринослав, 1918. - 162 с.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. – М.: Народное образование, 1998. - 256 с.